

Leonardo Sciascia
EL DIA DE L'ÒLIBA

Traducció de Xavier Lloveras

CARABINIERI

L'AVENÇ

EL DIA DE L'ÒLIBA

Leonardo Sciascia

EL DIA DE L'ÒLIBA

Traducció de Xavier Lloveras

L'AVENÇ
Barcelona

2024

Títol original: *Il giorno della civetta* (1961). Una primera versió d'aquesta traducció catalana va ser publicada per l'editorial Empúries l'any 1989. La traducció ha estat revisada expressament per a aquesta edició pel traductor.

Barcelona, març de 2024

© Leonardo Sciascia Estate. Tots els drets reservats. Publicat a Itàlia per Adelphi Edizioni, Milà. Drets negociats a través de The Italian Literary Agency i de Ute Körner Literary Agent.

© de la traducció, Xavier Lloveras, 2024

© d'aquesta edició, L'Avenç, S.L., 2024

Mallorca, 221, sobreàtic

08008 Barcelona

Telèfon: 93 245 79 21

www.lavenc.cat

www.llegirencatala.cat

Es reserven tots els drets.

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública

o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada

amb l'autorització dels seus titulars, amb excepció prevista per la llei.

Adreçis a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics)

si necessita reproduir algun fragment d'aquesta obra

(www.conlicencia.com; 93 272 04 47).

L'Avenç forma part de l'Associació d'Editorials Independents Llegir en Català.

Disseny i composició: L'Avenç

Imatge de la coberta: A partir d'una fotografia de Davide Modica, Flickr

THEMA: FBC 1DST-IT-UL 2ADC 3MPQ

ISBN: 978-84-18680-42-7

Dipòsit legal: B 4674-2024

Imprès a Gràfiques 94

... com l'òliba quan surt de dia.
SHAKESPEARE, Enric VI

L'autobús estava a punt d'anar-se'n, esbufegava sordament amb sobtats roncs i singlots. La plaça estava silenciosa en el gris de l'alba, parracs de boira als campanars de la Catedral; només l'esbufec de l'autobús i la veu del venedor de coques de cigró, coques calentes, coques, implorant i irònica. El cobrador va tancar la porta, l'autobús es va moure amb una fressa de desballestament. Amb l'última ullada a la plaça, el cobrador va veure l'home vestit de fosc que venia corrent; va dir «un moment» al conductor i va obrir la porta mentre l'autobús encara es movia. Es van sentir dos trets esquinçats: l'home vestit de fosc, que estava a punt de saltar al marxapeu, es va quedar un moment penjat, com si una mà invisible l'estirés cap amunt pels cabells; li va caure la cartera de la mà i, a poc a poc, s'hi va plegar a sobre.

El cobrador va renegar: tenia la cara de color de sofre, tremolava. El venedor de coques de cigró, que era a tres metres de l'home caigut, va començar a allunyar-se, movent-se com un cranc, cap a la porta de l'església. A l'autobús no es va moure ningú, el conductor estava com glaçat, la mà dreta a la palanca del fre i l'esquerra al volant. El cobrador va mirar totes aquelles cares, que semblaven cares de cecs, sense mirada; va dir «l'han mort», es va treure la gorra i va començar a passar-se la mà, amb defici, entre els cabells; va tornar a renegar.

—Els carrabiners —va dir el conductor—, hem de cridar els carrabiners.

Es va aixecar i va obrir l'altra porta:

—Hi vaig jo —li va dir al cobrador.

El cobrador mirava el mort i després els viatgers. També hi havia dones, a l'autobús, velles que cada matí portaven sacs de tela blanca, molt pesants, i cistells plens d'ous; els seus vestits feien olor d'alfolba, de pinso, de llenya cremada; normalment rondinaven i es queixaven, ara s'estaven en silenci, les cares com si acabessin de sortir d'un silenci de segles.

—Qui és? —va preguntar el cobrador, assenyalant el mort.

No va contestar ningú. El cobrador va renegar, era un renegaire famós entre els viatgers d'aquella línia, brodava els renecs; l'havien amenaçat ja de despatxar-lo, perquè hi tenia tant de vici que li era igual que hi hagués capellans i monges a l'autobús. Era de la província de Siracusa, i tenia poca pràctica pel que feia a assassinats: era una província ben ximple, la de Siracusa; per això renegava amb més ràbia que normalment.

Van venir els carrabiners, amb el sergent negre de barba i de son. L'aparició dels carrabiners va ser com una alarma per a la letargia dels passatgers: i darrere del cobrador, per la porta que el conductor havia deixat oberta, van començar a baixar. Amb una indolència aparent, girant-se cap enrere com si busquessin la distància justa per admirar els campanars, s'allunyaven cap als límits de la plaça i, després d'una última mirada, enfilaven algun carrer. El sergent i els carrabiners no s'adonaven d'aquella lenta fuga radial. Ara hi havia, al voltant del mort, una cinquantena de persones, els treballadors d'un taller-escola que no s'acabaven de creure que haguessin trobat un tema tan bo per xerrar-ne en el lleure de les vuit hores. El sergent va ordenar als carrabiners que buidessin la plaça i que fessin pujar els viatgers a l'autobús: i els carrabiners van començar a empènyer els curiosos cap als carrers que s'obrien al voltant de la plaça, empenyien i demanaven als viatgers

que tornessin als seus llocs de l'autobús. Quan la plaça va ser buida, també ho era l'autobús; només quedaven el conductor i el cobrador.

—I que —va preguntar el sergent al conductor— no venia ningú, avui?

—Algú hi havia —va contestar el conductor, amb cara de despistat.

—Algú —va dir el sergent— vol dir quatre, cinc o sis persones: jo no he vist mai sortir aquest autobús amb un sol lloc buit.

—No ho sé —va dir el conductor, tot capficat en l'esforç de recordar—, no ho sé: dic algú per dir alguna cosa; és clar que no eren cinc o sis, hi havia més gent, potser l'autobús era ple... Mai no miro la gent que hi ha, jo: em poso al meu lloc i endavant... Només miro la carretera, em paguen per mirar la carretera, a mi.

El sergent es va passar una mà que els nervis tibaven per la cara.

—Ja ho entenc —va dir—, tu només mires la carretera; però tu —i es va girar rabiós cap al cobrador—, tu arrenques els bitllets, agafes els diners, tornes el canvi: comptes les persones i les mires a la cara... I si no vols que te'n faci recordar al calabós, m'has de dir de seguida qui hi havia a l'autobús, almenys me n'has de dir deu noms... Fa tres anys que fas aquesta línia, fa tres anys que et veig cada dia al cafè Itàlia: coneixes el poble millor que no jo...

—El poble, millor que vostè, no el coneix ningú—va dir, amb un somriure, el cobrador, com si defugís un compliment.

—Molt bé —va dir el sergent, burleta—, primer jo i després tu: molt bé... Però jo no hi era, a l'autobús, que, si no, me'n recordaria de tots els viatgers que hi havia: així que et toca a tu, i me n'has de dir almenys deu.

—No me'n recordo —va dir el cobrador—, per l'ànima de la meva mare que no me'n recordo, em sembla que somio.

—Jo et desperto, ja ho crec que et desperto —es va enrabiar el sergent—, amb dos anys de garjola, t'haig de despertar... —però va interrompre's per anar a trobar el jutge, que arribava. I mentre explicava al jutge qui era el mort i la fugida dels viatgers, va tenir la sensació, mirant l'autobús, que hi havia alguna cosa fora de lloc o que faltava: com quan falta de sobte alguna cosa als nostres costums, una cosa que per ús o hàbit s'atura als nostres sentits i no acaba d'arribar a la ment, però que, quan falta, provoca un defici mínim i buit, com un llum intermitent que ens exaspera: fins que allò que buscàvem s'agleva de sobte a la ment.

—Hi falta alguna cosa —va dir el carrabiner Esposito, que, com que tenia el diploma de comptable, era l'espina de la caserna de S.—, hi falta alguna cosa, o algú...

—El venedor de coques —va dir el carrabiner Esposito.

—Esclar que sí: el venedor de coques —va exultar el sergent, i va pensar que les escoles nacionals «no el donen al primer que arriba, el diploma de comptable».

Van enviar corrents un carrabiner a enxampar el venedor de coques de cigró: sabia on trobar-lo, perquè normalment, un cop havia marxat el primer autobús, anava a vendre les coques calentes al porxo de les escoles primàries. Deu minuts més tard el sergent tenia al davant el venedor de coques: la cara d'un home sorprès al mig del son més innocent

—Hi era? —va preguntar el sergent al cobrador, assenyalant el venedor de coques.

—Hi era —va dir el cobrador, mirant-se una sabata.

—O sigui que —va dir el sergent, amb una dolcesa paternal— tu, aquest matí, com sempre, has vingut a vendre coques aquí: el primer autobús cap a Palerm, com sempre...

—Tinc el permís —va dir el venedor.

—Ho sé —va dir el sergent, aixecant cap al cel uns ulls que invocaven paciència—, ho sé i no m'interessa gens, el permís;

només vull saber una cosa i prou, m'ho dius i et deixo anar de seguida a vendre coques als nanos: qui ha disparat?

—Què vol dir? —va preguntar el venedor, sorprès i curiós—. Que han disparat, potser?

—Sí, a dos quarts de set, des de la cantonada del carrer Cavour, dos trets de bala, potser de calibre dotze, potser una escopeta de canons retallats... De la gent que hi havia a l'autobús, ningú no ha vist res: ha estat una feinada saber qui hi havia, perquè quan he arribat ja havien desfilat... Un venedor de coques se n'ha recordat —això sí: quan ja feia dues hores— que havia vist, a la cantonada carrer Cavour-plaça Garibaldi, una mena de sac de carbó estintolat a l'església, i que d'aquell sac de carbó n'han sortit dues llampades, això diu: i ha fet una promesa a santa Fara d'una quartera de cigrons, perquè no l'han omplert de plom per miracle, diu, tan a prop com era del blanc... El cobrador ni tan sols no ha vist el sac de carbó... Els viatgers, els que estaven asseguts a la banda dreta, diuen que els vidres de les finestres estaven tan entelats que semblaven esmerilats; i potser és veritat... Sí, president d'una cooperativa de construcció; una cooperativa petita, sembla que no havia agafat mai contractes per un valor superior als vint milions, petits lots de cases barates, clavegueres, carrers interiors... Salvatore Colasberna, Co-las-ber-na: feia de paleta, fa deu anys va fundar una cooperativa amb dos germans seus i quatre o cinc paletes més del poble; dirigia les feines, encara que hi figurava un aparellador com a director, i portava l'administració... Anaven tirant: ell i els seus socis en tenien prou amb un guany petit, com si treballessin a sou... No, no sembla pas que fessin feines d'aquelles que s'enfonsen a les primeres pluges... He vist una granja, acabada de fer, que es va enfonsar com una caps de cartró perquè s'hi va gratar una vaca... No, l'havia construïda l'empresa Smiroldo, una gran empresa de construc-

ció: una granja enfonsada per una vaca... En Colasberna, em diuen, feia coses sòlides: i, efectivament, aquí hi tenim el carrer Verge de Fàtima, fet per la seva cooperativa, que amb tots els camions que hi passen no s'ha abaixat ni un centímetre: i hi ha altres carrers, fets per empreses més grosses, que al cap d'un any semblen gepes de camell... Tenia antecedents penals, sí: al mil nou-cents quaranta-i... no: quaranta, tres de novembre del quaranta... Anava amb autobús, sembla que els autobusos li portaven malastrugança, i hi parlaven de la guerra que havíem començat a Grècia; algú va dir: «D'aquí quinze dies els l'hi xuclen», volia dir Grècia; i en Colasberna va fer: «Què és? Un ou?» A l'autobús hi havia un soldat: el va denunciar... Què?... Perdoni, m'ha preguntat si tenia antecedents penals, i jo amb els papers a la mà, dic: els tenia... Molt bé: no tenia antecedents penals... Que si soc feixista? Si quan veig el feix, em senyo... Sí, senyor, a les seves ordres...

Va penjar el telèfon amb una delicadesa exasperada, es va passar el mocador pel front.

—Aquest va ser partisà —va dir—, només em faltava tastar-ne un que va ser partisà.

Els dos germans Colasberna i els altres socis de la cooperativa de construcció Santa Fara esperaven l'arribada del capità: seien en fila, vestits de negre, els dos germans amb mantons de cotó negres, la barba de dies, els ulls vermellosos; s'esperaven en una sala de la caserna de carrabiners de S., immòbils, els ulls fixos en una diana de colors pintada a la paret, i al cartell que deia «lloc per descarregar les armes». Es morien de vergonya pel lloc on eren i per l'espera. La mort no és res, comparada amb la vergonya.

Lluny d'ells, asseguda a la vora de la cadira, hi havia una dona jove: havia arribat després d'ells, volia parlar amb el sergent, havia dit al que feia guàrdia; aquest li havia contestat que el sergent tenia feina, que estava a punt d'arribar el capi-

tà i tenia feina; ella va dir «m'esperaré», i va seure al marge de la cadira; movia tant les mans que posava nerviós només de mirar-les. La coneixien de vista, era la dona d'un podador que no era del poble; després de la guerra havia vingut del poble veí de B. a establir-se a S., on s'havia casat i, entre el dot de la dona i la feina, era considerat, vista la pobresa del poble, un home ric. Els socis de la Santa Fara pensaven: «Es deu haver barallat amb el marit i ve a demanar ajuda», i era l'únic pensament que els distreia de la vergonya que sentien.

Es va sentir com arribava un cotxe al pati i parava, després un repic de talons al llarg del corredor: i el capità va entrar a la sala on s'esperaven els homes mentre el sergent obria la porta de la seva oficina, es tibava i saludava amb el cap tan alt que semblava que volgués travessar el sostre amb la mirada. El capità era jove, alt i de pell clara; des de les primeres paraules que va dir, els socis de la Santa Fara van pensar: «continental», amb alleujament i menyspreu alhora; els continentals són amables però no entenen res.

Van tornar a seure en fila davant de la taula, al despatx del sergent: el capità assegut a la cadira de braços del sergent, el sergent dret; i de costat, assegut davant la màquina d'escriure, hi havia el carrabiner Sposito. Tenia una cara infantil, el carrabiner Sposito: però els germans Colasberna i els seus socis van sentir, davant la seva presència, una basarda mortal, el terror de la inquisició despietada, de la negra sembra de l'escriptura. *Blanca campanya, negra semença: l'home que la fa, sempre se la pensa*, diu l'endevinalla de l'escriptura.

El capità els va acompanyar en el sentiment i es va excusar per haver-los convocat a la caserna i pel retard. Van tornar a pensar: «Continental; mira que en són, d'educats, els continentals», però no perdien de vista el carrabiner Sposito, que estava, amb els dits fregant les tecles de la màquina, quiet i a punt com el caçador que, amb el dit al gallet, espera la llebre al clar de lluna.

«La veritat és al fons d'un pou: mires dins un pou i hi veus el sol o la lluna; però si t'hi tires a dins, ja no hi ha ni el sol ni la lluna, hi ha la veritat.»

Publicada l'any 1961, la novel·la, basada en un fet real —l'assassinat d'un sindicalista a mans de la màfia siciliana—, s'obre amb un homicidi: mentre és a punt de pujar en un autobús ple de gent, Salvatore Colasberna, un petit constructor, és assassinat. Davant del cadàver, els passatgers de l'autobús desapareixen ràpidament, mentre el conductor i el cobrador es mostren reticents a les preguntes dels carrabiners. El capità Bellodi, provinent de Parma, té l'encàrrec de dur a terme la investigació, però topa amb l'*omertà*: tot i que tracta de rompre el silenci i la indiferència de la gent, obté pocs resultats.

Aparentment, *El dia de l'òliba* es presenta com una novel·la negra: hi ha un homicidi i una desaparició a resoldre i un capità dels carrabiners que, tot i els obstacles, mira de descobrir la veritat i de resoldre el cas. Però és també, i sobretot, una novel·la de denúncia, on Sciascia pren partit contra el clima de violència i intimidació creat per la màfia a Sicília; contra l'*omertà* dels sicilians, que amb el seu silenci permeten i afavoreixen el poder de la màfia; i contra els polítics que sovint en són còmplices, encobrint els crims de la màfia per treure'n profit personal.

